

stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie

Forspillet til Hitlers overfall på Norge

109640

AV DIREKTØR JAKOB SVERDRUP

Flygebladet som ble drysset ut blant annet over Bergen i morgentimene den 9. april 1940. Det er formet som et opprop til norske soldater og det norske folk fra sjefen for invasionsstyrkene general von Falkenhorst og er skrevet på dårlig norsk. I oppropet påstår nazistene at

de besetter Norge og Danmark for å foregripe et engelsk angrep, og at det forhandles med norske myndigheter om «disse forholdsregler». Senkingen av «Blücher» ved Drøbak gjorde at slike «forhandlinger» aldri kom i gang.

Det tyske angrep på Norge kom helt overraskende på den norske regjering og den norske offentlighet. Men også regjeringen i London og Paris ble overrasket. Tyskerne på sin side var uvitende om den britiske aksjonen for å minelegge steder langs norskekysten 8. april, men for dem ble det en velkommen overraskelse. En aksjon som var vanskelig å rettferdiggjøre, ble det nå lettere å forsvare.

Det var ingen direkte sammenheng mellom den britiske mineutlegging og det tyske angrep. Ingen av partene visste hvilke hensikter den annen hadde. Det er heller ikke riktig å snakke om et kapplop til Norge. De to aksjoner hadde et helt forskjellig innhold.

De forvirrende begivenheter omkring 8. og 9. april forteller derimot at begge de krigførende parter hadde fattet en sterk interesse for norsk territorium. Dette var noe som kom gradvis. Da krigen var brutt ut i september 1939, så det i første omgang ut til at monstret fra første verdenskrig ville gjenta seg. Norge erklærte seg nøytral og regnet med å kunne opprettholde sin nøytralitet, selv om en var klar over at den økonomiske krigføring kunne bli en belastning for nøytraliteten — slik tilfelle jo også hadde vært forrige gang. Det var ingen tegn til at de krigførende viste noen spesiell militær interesse for Norge.

Hvordan oppsto denne interessen for Norge? Hvorfor ble Norges skjebne forskjellig i annen verdenskrig fra det den hadde vært i den første?

La det straks være sagt at en ikke finner svaret ved å rette oppmerksomheten mot hva Norge selv foretok eller unnlot å foreta seg. Det er rimelig at det er blitt reist et kritisk søkelys mot norsk forsvarspolitikk i mellomkrigstiden og også mot håndteringen fra norsk side av visse kritiske situasjoner som oppsto etter at krigen var brutt ut, som f.eks. Altmark-saken. Men det er lite som tyder på at et sterkere forsvar eller en bedre håndtering av nøytralitetspolitikken ville ha spart oss for 9. april.

Svaret på våre spørsmål må en søke i krigens gang, den karakter krigen fikk og de problemer de krigførende ble stillet overfor. Her er det nødvendig å minne om at de to verdenskriger fikk et svært forskjellig militært forløp trass i at de politiske konstellasjoner etter hvert i hovedsak ble de samme.

«Den underlige krigen»

Den første verdenskrigs første år var preget av voldssomme kamper både på vestfronten og østfronten. De krigførende stormakter tordnet direkte sammen i en militær styrkeprøve for å tvinge fram en snarlig seier. Ingen brydde seg om Norges plass i dette oppgjør — etter hvert ble Norge riktignok mer utsatt som følge av fastlåsing av frontene og den økonomiske krigføring.

Den annen verdenskrigs første år kom til å bli kalt den «underlige krigen». Den åpnet med det tyske felttog i Polen, som fremkalte krigserklæringer fra Storbritannia og Frankrike, men ingen aktive krigshandlinger av noen betydning. Hitler hadde nådd sitt mål ved å knuse Polen og ønsket vel egentlig ikke noen krig mot Frankrike og Storbritannia på dette tidspunkt. Vestmaktene hadde ingen planer om å sette i gang noen militær offensiv mot Tyskland. Deres strategi gikk ut på å bruke tiden som sitt viktigste våpen. Ved hjelp av økonomisk krigføring og en gradvis oppbygging av sin militære styrke regnet de med å tvinge Tyskland i kne gjennom en utmattelseskrig. Mange, og blant dem Neville Chamberlain, hadde også forhåpninger om at et sammenbrudd av den tyske moral kunne forkorte krigen.

Da felttoget i Polen var over, ble det stille på frontene. Bak Maginot-linjen og Siegfried-linjen voktet armene på hverandre. Skulle ingen ting skje? Dette var for så vidt i overensstemmelse med vestmaktenes strategi, men var det mulig av hensyn til moralen både ved fronten og hjemme å føre krig på denne måten? Tyskland var ikke tjent med denne form for krig, og Hitler trakk ganske snart konklusjonen: ordre ble gitt til å forberede et felttog i vest. Offensiven skulle iverksettes all høsten 1939, men om Hitler var diktator, var han ikke enerådende. Når det gjaldt krigføring hadde de militære sjefene også et ord med i laget, og de var ikke alle like begeistret for å satse alt på en offensiv i vest. Motstand fra generalene sammen med ugunstige værforhold førte til at Hitler stadig måtte utsette sin angrepsordre.

Tysk plan om norske baser

Det ble lansert andre ideer om hvordan krigen skulle føres. Admiral Raeder ønsket å gi flåten en mer sentral plass i krigføringen og ville vinne krigen gjennom en «Belagering Englands» d.v.s. en uhemmet u-båtkrig mot skipsflåten som sikret Storbritannia de nødvendige forsyninger. I denne hensikt foreslo han at Tyskland skulle sikre seg baser på norskekysten — og det skulle skje ved politisk press støttet av Sovjetunionen! I løpet av høsten 1939 kom Raeder flere ganger tilbake til planen om baser på norskekysten, men klarte ikke å vinne Hitlers støtte. Hitler var opplatt av forberedelsene til felttoget i vest og ønsket ikke å bli distraheret av noe Norges-eventyr. Det er interessant å følge hvordan Raeders argumentasjon skifter når han blir klar over at Hitler står fast på sin offensiv i vest. På en konferanse 25. november peker han på faren for at «om Tyskland invaderer Holland og Belgia kunne Storbritannia foreta en overraskende landgang på den norske kyst for å sikre seg flatebaser». Nå blir en aksjon i Norge sett i sammenheng med et angrep i vest, og da som et motkapp mot en mulig britisk aksjon. Argumentasjonen blir tilpasset omstendighetene, men det er klart at Raeder hele tiden ønsket baser i Norge for en offensiv krigføring mot Storbritannia. Men han klarte ikke på dette tidspunkt å overbevise Hitler. Det skjedde først noen måneder senere, og et sentralt spørsmål i forskningen om bakgrunnen for 9. april er hvorfor Hitler endret standpunkt.

Men for vi forsøker å besvare det spørsmålet, må vi se litt på hvordan vestmaktene vurderte Norges rolle i krigen. Som nevnt baserte vestmaktene sin strategi på en passiv militær og aktiv økonomisk krigføring. Problemet

OPROP!

Til de norske soldater og det norske folk!

Uten grunn, og imot den tyske regjering og det tyske folks oprigtige ønske om at leve i fred og vennskap med det engelske og det franske folk, har Englands og Frankrikes makthavere ifjor i september erklært Tyskland krigen. Deres hensikt var og blir etter mulighet at treffe avgjørelsen på krigsskueplasser som ligger mere avsides, og derfor er mindre farlige for Frankrike og England, i det håp, at det ikke vilde være mulig for Tyskland at kunne optræ stærkt imot dem.

Av denne grunn har England blandt annet stadig krænkert Norges og Danmarks nøytralitet og deres territoriale farvaand.

Det forsøkte stadig at gjøre Skandinaviens til krigsskueplass. Da en ytterlig anledning efter den russisk-finske fredsslutning ikke synes at være givet, har man nu officielt erklært og truet, ikke mere at tale den tyske handelsflåtes sølads innenfor de norske og de danske territorialfarvaand. Man erklærte selv at vilde overtå politiovsigten der. Man har tilslutt truffet alle forberedelser for overraskende at ta besiddelse av alle nødvendige støttepunkter ved Norges kyst. Århundredes største krigsdrivere, den allerede under den første verdenskrig til ulykke for hele menneskeheten arbeidende Claurchill, uttalte det åpent, at han ikke var villig til at la sig holde tilbage av «legale avgjørelser eller nøytrale rettigheter som står på papirlapper».

Han har forberedt slaget mot den norske og den danske kyst. For noen dager siden er han nu blitt utnevnt til fjerdevarlig chef for hele den britiske krigsføring.

Den tyske regjering har til nu overvåket denne maans forholdsregler. Men den kan ikke tale, at en ny krigsskueplass nu blir skaffet efter de engelske-franske krigsdriveres ønsker.

Den norske og den danske regjering har allerede for noen måneder siden visst besked om disse forsøk. Likeledes er deres holdning ingen hemmelighet for den tyske regjering. De er hverken villige eller istann til at kunne yde en virksom motstand mot det engelske innbrudd.

Derfor har Tyskland besluttet at foregripe det engelske angrep og med sine maktmidler selv at overtå beskyttelsen av det norske og det danske kongerikes nøytralitet og værne den såhenge krigen varer.

Det er ikke den tyske regjeringens hensikt at skaffe sig et støttepunkt i kampen mot England, den har utelukkende det mål, at forhindre at Skandinaviens blir slagmark for de engelske krigsutvidelser.

Av denne grunn har sterke tyske militærkræfter siden tilag Norges og Danmarks at besiddelse av de vigtigste militære objekter i Norge og Danmark. Over disse forholdsregler treffes der for tiden overenskomster mellem den tyske regjering og den kongelige norske regjering. Disse overenskomster skal sikre, at kongeriket består videre, at hæren og flåten opprettholdes, at det norske folks frihet aktes og at dette lands fremtidige uafhængighet fuldt ut sikres.

Intil disse forhandlinger er avsluttet, må der ventes, at hæren og flåten har forståelse for dette. Likeledes at folket og alle kommunale steder er fornuftige og viser god vilje, slik at de umulater enhver passiv eller aktiv motstand. Den vilde være uten nytte og bli brutt med alle maktmidler. Alle militære og kommunale steder anmodes derfor straks at opta forbindelse med de tyske kommandører.

Folket opfordres til at fortsatte det daglige arbeide og til at sørge for roligheit og orden!

For landets sikkerhet mot engelske overgrep sørger fra nu av den tyske hær og flåte.

Den tyske kommandør

v. Falkenhorst

Hitlers tropper på norsk jord i april 1940.

for vestmaktene var imidlertid at blokaden hadde store hull. Den tysk-sovjetske pakt betydde ikke bare at Hitler fikk grønt lys til å angripe Polen, men også at Tyskland fikk tilgang til krigsviktige råstoffer. For å opprettholde det gode forhold til Tyskland la Stalin stor vekt på å forsyne Tyskland med de varer det trengte. Her var oljen fra Kaukasus av ganske spesiell betydning.

Et annet krigsviktig råstoff som Tyskland måtte importere, var jernmalm. Her var det ikke sovjet, men Sverige som var en viktig leverandør. Omlag halvparten av den tyske import av jernmalm kom fra Sverige. Og samtidig kom Norge inn i bildet fordi Østersjøen frøs til om vinteren og eksporten da gikk over Narvik og langs den norske kysten. Også bortsett fra jernmalmen var trafikken langs norskekysten en kilde til irritasjon for de allierte. Her kunne tyske handels- og krigsfartøyer passere beskyttet av norsk nøytralitet.

Når det gjelder jernmalmen må det her likevel skytes inn at betydningen av Narvik ble sterkt overdrøvet på alliert-siden. Etter krigen var brutt ut gikk den største delen av eksporten over svenske Østersjø-havner, og Tyskland kunne antakelig ha sikret seg tilstrekkelige kvanta selv om trafikken over Narvik ble helt stengt.

På alliert side var det Winston Churchill som først rettet oppmerksomheten mot Norge. Den 19. september foreslo han å legge ut miner i norske farvann for å tvinge tyske skip ut på det åpne hav, hvor de kunne angripes. Forslaget vant imidlertid ingen gjenklang i den britiske regjering, som fremdeles ble ledet og dominert av Neville Chamberlain.

Raeder og Churchill

Det var marineledelsen både i Tyskland og Storbritannia som tok initiativet til aksjoner på norskekysten — admiral Raeder i Tyskland og Churchill i Storbritannia. Ved krigsutbruddet var Churchill tatt inn i regjeringen som marineminister — First lord of the Admiralty. Men ingen av de to vant i første omgang fram med sine planer. Hitler var opptatt av sin vest-offensiv og Churchills krav om en mer aktiv krigføring ble møtt med skepsis av hans kolleger.

Så ble plutselig hele situasjonen endret. Det skjedde 30. november 1939 med Sovjets angrep på Finland. Hele Europas oppmerksomhet ble rettet mot nord.

Når vi i dag ser tilbake, fortøner Vinter-krigen seg som et begrenset oppgjør, hvor formålet fra Sovjets side var å forbedre sine strategiske posisjoner. Det var ikke slik det ble opplevd i 1939/40. Opinionsen i Europa ble engasjert i en uvanlig sterk grad, og det kan forklares ut fra tre forhold: 1. Vi fikk David-mot-Goliat-konstellasjonen, da de finske soldater klarte å slå tilbake det russiske angrep. 2. Krigen brakte fram i dagen de sterke anti-kommunistiske strømninger innen store deler av opinionen. 3. Gjennom paktene med Tyskland hadde Sovjet hjulpet det nazistiske Tyskland, og mange oppfattet Sovjet som en slags alliert av Tyskland.

Kravet om hjelp til Finland hadde en sterk appell. Men det krever litt av en mental kraftanstrengelse å få tak i hvordan Finland nå i vest ble brukt som utgangspunkt for planer om en mer aktiv krigføring. For fienden

var jo trass i alt Tyskland og ikke Sovjetunionen, og Tyskland var ikke engasjert i Finlands-krigen.

På vestlig side var det nå Frankrike som tok ledelsen med planer om operasjoner langt opp i nord og langt nede i sør — altså på god avstand fra fronten langs den tysk-franske grensen. Her hadde det ikke skjedd noe, og denne passive krigføring begynte å bli litt av en påkjening. Opposisjonen i Nasjonalforsamlingen reiste krav om handling, og Daladiers regjering var truet. Paul Reynaud sto klar til å overta.

Behovet for handling på bakgrunn av stillstanden på vestfronten og regjeringens usikre parlamentariske posisjon, danner en viktig del av bakgrunnen for Daladiers politikk. Det forbausende er at det ble fremmet planer som kunne ha betydd krig med Sovjetunionen. Det en nemlig nå snakket om var dels å sende et ekspedisjonskorps til Finland, dels å rette angrep mot oljeanleggene i Kaukasus og skipstransporten i Svartehavet.

«Frivillige» til Finland

Fra desember 1939 og fram til april 1940 var spørsmålet om en aksjon i Skandinavia stadig opppe til drøfting mellom britene og franskmennene. De siet var de pågående, mens britene holdt igjen. For det første var det uenighet om hvor langt en skulle gå overfor Sovjetunionen. Den franske regjering var villig til å ta sjansen på å komme i krig med Sovjet, mens den britiske var betenkt — selv om også den mente at Sovjet var en ubetydelig militær makt. For det andre var britene mer betenkt over å krenke nøytraliteten til et lite land, bl.a. med tanken på reaksjonen i USA og Samvelde-landene. Og endelig var nok britene mer realistiske i sin vurdering av mulighetene til å gjennomføre en militær aksjon i et område hvor geografien ga motparten, dvs. Sovjet og Tyskland, klare fordeler.

Resultatet av de inter-allierte drøftinger i desember og januar ble at de mest vidtgående planer overfor Sovjetunionen — operasjonene i Kaukasus/Svartehavet og en landgang i Petsamo — ble lagt til side, mens man i stedet konsentrerte seg om en operasjon via Narvik. Planen gikk ut på at det skulle sendes «frivillige» til Finland over Narvik og Gallivare, slik at en samtidig skaffet seg kontroll over de svenske jernmalmgruber. Men forutsetningen var at Finland ba om slik hjelp, og at Norge og Sverige ga sitt samtykke til gjennomføringen. Dette opplegg var det enighet om på et møte i det Øverste Allierte Krigsråd 5. februar 1940. Det praktiske resultat av møtet var at arbeidet med å sette opp en ekspedisjonsstyrke ble satt i gang. Styrkene skulle være ferdig til å settes inn i midten av mars måned.

Denne allierte planen søkte å unngå åpen konflikt med Sovjet, og den tok sikte på å ramme Tyskland på et meget omfattig felt, tilførselen av jernmalm fra Sverige. En måtte regne med tyske mottiltak, og Skandinavia ville bli krigsskueplass. Særlig fra fransk side var dette ønsket, da en regnet med at krigshandlinger i nord ville trekke tyske styrker bort fra vestfronten og minske faren for et tysk angrep mot Frankrike. Videre ønsket en å svekke Sovjet både materielt og moralsk ved å forlenge den finske motstand. De største optimister trodde at

man med et slag kunne gi både det brune og røde diktatur et dødsstøt.

Norsk og svensk nei

Britene var mer nøkterne, og fram for alt insisterte de på at planen forutsatte norsk og svensk samtykke. Det hele svevde altså fremdeles i luften. Hva skulle en gjøre om Norge og Sverige sa nei? Det ble ganske snart klart at noe samtykke fra de to land ikke kom på tale. Fra fransk side foreslo man da — på bakgrunn av Altmark-affæren — å besette byer langs norskekysten gjennom en overraskende aksjon. Tankegangen var at Sverige sa nei, fordi en ikke stolte på alliert støtte ved en tysk motreaksjon. Om de allierte styrker sto i Norge og raskt kunne bringes inn i Sverige, ville svaret bli et annet. Igjen måtte britene slå kaldt vann i det franske blod. Videre avviste det britiske krigskabinett nok engang Churchills yndlingsplan om minelegging ved den norske kyst.

Men de militære forberedelser gikk sin gang uavhengig av politisk diskusjon. Tropper og skip ble samlet i britiske havnebyer og langs den franske kanal-kyst. Samtidig ble det klart at grensen for den finske motstand snart var nådd. Den 5. mars ble det innledet fredsforhandlinger mellom Finland og Sovjetunionen. Den 12. mars møttes det britiske krigskabinett for å ta stilling til situasjonen. Troppene var klare til å gå ombord i skipene. Franskmennene krevde at de måtte seile uansett hva nordmenn og svensker sa, og Daladier gjorde det klart at hans regjering ville bli felt om intet skjedde. Hva ble så bestemt? Dette er et uklart punkt trass i at forskerne nå har adgang til å studere protokollene fra møtet. Det ser imidlertid ut til at konklusjonen på møtet ble at styrkene skulle sendes — bare til Narvik i første omgang — men at de ikke skulle gå i land om det ble klart at de ville møte alvorlig norsk motstand. Det ble overlatt til offiserene på stedet å avgjøre hva som var alvorlig eller ikke alvorlig motstand.

Beslutningen fikk dermed et merkelig halvbjertet preg. Like merkelig var det at den ble truffet på et tidspunkt da det syntes temmelig klart at Finland ville slutte fred. Meldingen om freden kom natten mellom den 12. og 13. mars. Dermed falt ekspedisjonen bort, og så fulgte et viktig etterspill: det britiske ekspedisjonskorps ble oppløst og soldatene sendt til fronten i Frankrike.

Neville Chamberlain uttrykte i et privatbrev sin reaksjon slik: «Jeg må tilstå at jeg er ganske lettet over å slippe å sende en ekspedisjon til Sverige, et foretagende som var usikkert og risikabelt og som inneholdt like store muligheter for katastrofe for oss som for motparten, og som ville ha lagt beslag på verdifulle ressurser som kan bli brukt andre steder.» Utenriksminister Halifax ga en god forklaring på den britiske nening da han overfor Churchill bemerket: Frankrike og Storbritannia hadde ikke tilstrekkelig styrke i Østersjøområdet til å gjøre seg like sterkt gjeldende som Tyskland og Sovjet i fellesskap.

Minelegging langs kysten

Streiken norsk okkupasjonshistorie, 2014
Men det betydde ikke at alle planer i nord var oppgitt. Churchill hadde hele tiden foretrukket sitt «lille» alternativ: minelegging ved den norske kysten. I Frankrike var Daladier ganske riktig blitt styrket og avløst av Paul Reynaud som sto fram som en handlingens mann. Han ville ikke gi opp selv om Finland var falt bort som foranledning. Hans handlingsprogram omfattet besettelse av byer langs den norske kyst, og aksjoner i Svartehavet og Kaukasus med det formål å «lamme hele det økonomiske liv i Sovjetunionen for Tyskland blir i stand til å organisere det til sin fordel.»

På et møte mellom Reynaud og Chamberlain 28. mars klarte den siste å få stroket det kaukasiske eventyret, men minelegging i norske farvann ble besluttet sammen med dropping av flyterminer i Rhinen — «Royal Marine» ble denne siste operasjon kalt. Mineleggingen langs Norge skulle ikke ledsages av landgang, men det ble besluttet å holde styrke klare i tilfelle det skulle komme tyske motiltak. Mineleggingen ble fastsatt til 5. april, men på grunn av uoverensstemmelser i siste minutt om «Royal Marine» ble operasjonen utsatt til 8. april.

Denne mineleggingsoperasjonen hadde altså et mer begrenset formål enn den større tidligere plan og rettet seg i første rekke mot den bruk tyskerne gjorde av norske ledene. Blant «aktivistene» på alliert side håpet en nok på at tyske motiltak skulle rettferdiggjøre en alliert landgang, men dette kan ikke sies å ha vært hensikten fra den britiske regjeringens side. Operasjonen var et kompromiss, og Chamberlain hadde fått begrenset den så stekt som mulig, mens folk som Churchill og Reynaud utvilsomt håpet at den skulle utvikle seg til noe mer.

Norgesplanen modnes

Mens hele den allierte planlegging var preget av sterk uenighet og langvarige diskusjoner, var beslutningsprosessen langt enklere på tysk side. Her dreiet det seg om hva Hitler besluttet.

Som vi har sett avviste Hitler forslagene fra admiral Raeder om en aksjon for å sikre Tyskland støttepunkter i Norge, men også på tysk side ser det ut til at Finlands-krigen førte til en nyvurdering. Raeder ble mer pågående og fremhevet på et møte i begynnelsen av desember: «Betydningen av en okkupasjon av Norge. Omstilling til Tyskland av de nordiske lands eksport». Her blir også viktigheten av den økonomiske krigføring fremhevet. Og noen dager senere, den 12. desember, var Hitler villig til å ta imot Vidkun Quisling. Igjen var det Raeder, støttet av Alfred Rosenberg, som var ute og fikk formidlet kontakten.

I hvilken grad Quisling kan ha påvirket Hitler er fremdeles et åpent spørsmål. Det er vel rimeligere å tro at grunnen til at Quisling ble mottatt, var at Hitler hadde begynt å interessere seg for Norge. Det er iallfall sikkert at Hærens Overkommando umiddelbart etterpå fikk ordre om å la «en liten stab undersøke hvordan en erobring av Norge kan gjennomføres.» Vi er altså nå midt i desember, og de første skritt er tatt, selv om intet ennå er besluttet. Arbeidet med de forberedende studier gikk sin gang og avslørte atskillig uenighet og betenkeligheter på militært hold. Den 27. januar ble det bestemt å nedsette en spesialstab «under Hitlers personlige og direkte ledelse» for å arbeide med Studie N, som ble gitt kodenavnet Weserübung. Bakgrunnen for dette skritt

var antakelig at Hitler var blitt lei alle innvendinger og betenkeligheter både fra hæren og marinen — trass i Raeder. Beslutningen i slutten av januar viser iallfall at Norgesplanen hadde begynt å modne seg hos Hitler. Og den 21. februar kan vi se at beslutningen har tatt en fastere form. Da ble general von Falkenhorst utnevnt til leder for planleggingen og øverstkommanderende for operasjonen, og Hitler fortalte ham: «Jeg kan ikke og vil ikke starte offensiven i vest for denne saken er blitt ordnet.» Mens Hitler høsten 1939 hadde avvist en Norgesoperasjon under henvisning til det planlagte felttoget i vest, er han nå besluttet på å gjennomføre begge offensiver, men å la Norge komme først i tid.

«Altmark»-episoden

Før denne beslutning utkrystalliserte seg — eller iallfall ble formulert — hadde det intruffet en episode, som mange har tillagt avgjørende betydning. Det var da den britiske jager Cossack den 16. februar gikk inn i Jøssingfjorden og befrikk flere hundre britiske fanger ombord på det tyske skip «Altmark», som hadde operert som hjelpeskip for den tyske marinen. Episoden vakte stor opphisselse både i Tyskland og i Storbritannia — hos britene fordi britiske fanger ble transportert til Tyskland i ly av norsk territorialfarvann og i Tyskland fordi et tysk skip var blitt angrepet i samme farvann. Ifølge noen kilder skal denne episoden ha vært avgjørende for Hitlers beslutning, fordi det dermed var blitt klart at Storbritannia ikke akttet å respektere Norges nøytralitet.

Det er klart at «Altmark»-episoden bare inngikk som et ledd i den prosessen som førte fram til 9. april. Som vi har sett var arbeidet med planleggingen i full gang, og Hitler hadde før Altmark vist en personlig interesse for saken. Hva var det som fikk Hitler til å bestemme seg?

Beslutningen må sees i nær sammenheng med utviklingen av krigssituasjonen. Det var en offensiv i vest mot Frankrike som hadde opptatt Hitler i høstmånedene fra slutten av september. Men motstand fra generalene, som ikke delte Hitlers optimisme, og dårlig vær hadde ført til stadige utsettelse. Tyske historikere snakker om en krise i den tyske ledelse, som også henger sammen med at Hitlers forsikring om at angrepet på Polen ikke ville føre til krig med Frankrike og Storbritannia viste seg ikke å holde stikk. Generalene hadde fått en krig som iallfall de mente Tyskland ikke var forberedt på. Akkurat som i London og Paris var en i Berlin etter Polenfelttoget stillet overfor problemet: hva skal vi nå gjøre? Offensiven i vest var blitt utsatt, og også Hitler befant seg nå i en vente-situasjon, som passet hans temperament svært dårlig.

Det er i seg selv ingen forklaring, men situasjonen kan forklare hvorfor Hitler nå ble mer lydhor overfor folk som ønsket å gå offensivt til verks. Og det manglet ikke på gode argumenter. På tysk side var en klar over den sterke oppfatthet i vest av Finlands-krigen. Alliert støtte til Finland ble drøftet åpent i pressen. Selv om tyskerne ikke satt inne med konkrete opplysninger om hva de allierte planla, hadde de grunn til å frykte at noe var i gjære. Og det ville skape en meget alvorlig situasjon om de allierte skulle sette seg fast i Norge og Sverige, og bl.a. stanse utførelsen av jernmalm til Tyskland. Nødvendigheten av å komme de allierte i forkjøpet var utvilsomt et viktig moment i den tyske beslutning.

Trondheim som tyskernes

Singapore

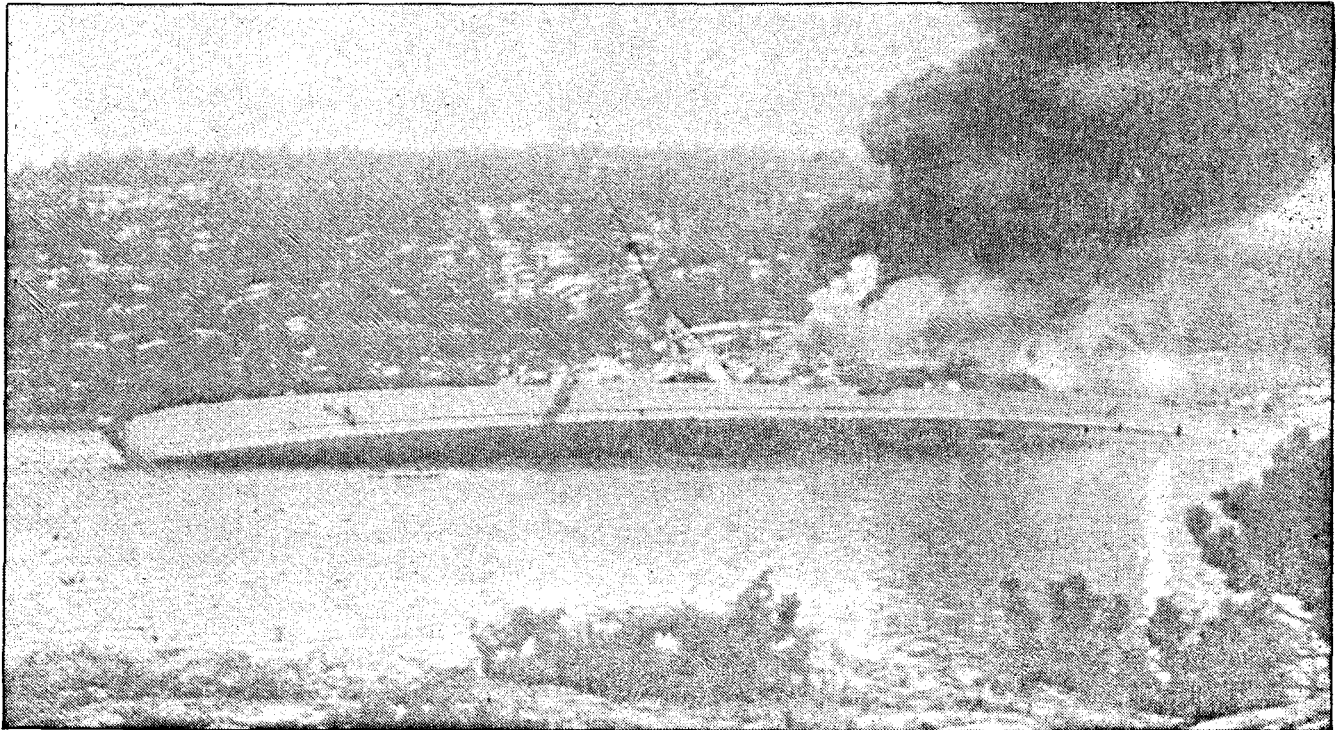
Her må en i midlertid ikke gjøre den feil å tro at de tyske planer var nært knyttet til de allierte planer, som jo tyskerne ikke kjente til. Tyskerne hadde registrert den allierte militære aktivitet i begynnelsen av mars, men de registrerte også at den opphørte etter freden 13. mars, og vurderingen på militært hold i slutten av måneden var at en alliert aksjon ikke var sannsynlig. Dette endret intet i de tyske planene, selv om en var noe bekymret over at en god begrunnelse nå var falt bort.

Selv om det er naturlig å se Hitlers beslutning i nær sammenheng med den aktuelle situasjon — utsettelsen og striden om vestoffensiven, Finlands-krigen og debatten om den allierte ekspedisjon — skal en heller ikke se bort fra at mer langsiktige perspektiver har spilt en rolle. I en redegjørelse 1. april begrunnet Hitler aksjonen med nødvendigheten av å komme Storbritannia i forkjøpet, men fortsatte med å si at «Tyskland må skaffe seg sikre veier ut i verden, da det var ubeholdbart for hver ny generasjon å leve under det britiske trykk. Et oppgjør med England var for eller senere uunngåelig, striden måtte utkjempes... Weserübung var bare et ledd i et større foretagende.» Her impliseres det at det dreier seg om en varig erobring av Norge for å bygge ut Tysklands stormaktsstilling i forhold til Det britiske verdensrike. Og dette intrykk bekrefte av de forestillinger Hitler gjorde seg umiddelbart etter at Norge var besatt. Alt i slutten av april snakket han om å bygge en autostrada til Trondheim, som skulle bygges ut til en flåtehavn som ville stille Singapore fullstendig i skyggen. I juli snakket han om å bygge en ny by ved Trondheim som skulle bli «det nordligste kultursentrum i det stortyske rike.» Det som senere skjedde viste jo også at det ikke drøide seg om en midlertidig besettelse så lenge krigen varte, men om en innlemmelse av Norge i det stortysk — eller kanskje riktigere storgermansk — rike.

Stormaktenes spill

Jeg skal ikke i denne artikkel gå inn på hva som skjedde fra Hitler 2. april ga sin endelige ordre om angrep og de første tyske skip seilte ut dagen etter, til de natten mellom 8. og 9. april slo til mot Norge. Det bidro til forvirringen i Norge og på britisk side at den allierte mineutlegging kom 8. april. Den norske utenriksledelse hadde oppmerksomheten rettet mot den britiske nøytralitetskrenkning, og britene så ingen sammenheng mellom de meldinger de fikk om tyske flåtebevegelser og sin egen minelegging — og noen slik sammenheng var det jo heller ikke. Et tilfeldig sammenfall av to operasjoner bidro til forvirringen 9. april og har senere bidratt til å forvirre tolkningen av begivenhetene.

Meget kan sies om manglende norsk beredskap i april 1940, både militært og politisk, men forklaringen på det som skjedde var at Norge var blitt et offer for stormaktenes krig. En kan fristes til å trekke en linje helt tilbake til 1814 da det også var stormaktenes vilje som avgjorde Norges skjebne. I 1939/40 utviklet krigen seg på en måte som fikk de krigførende til å interessere seg sterkt for norsk territorium. Ettersom tiden kan forbaure seg over at man ikke så faren klarere, men da den norske regjering var fordrevet fra landet og hadde tatt sete i London, var den iallfall rask med å trekke vidtgående og dristige konklusjoner av den lærdom som var høstet.

Dråbaksundet ved Oscarsborg den 9. april 1940 kl. 6 om morgenen: Den tyske tunge krysseren «Blücher» velter rundt og synker etter torpedotreff og beskytning fra norske batterier. Blant tyskerne om bord var det en gruppe som hadde til oppgave å sikre seg medlemmene av det norske kongehus og norske myndigheter, men de nådde ikke fram.